Рік IX. Р. 1900 кн. VI. Т. XXXVIII.

38

ЗАПИСКИ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові що два місяці під редакциєю

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

1663

MITTHEILUNGEN
DER ŠEVČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

REDIGIRT VON

MICHAEL HRUŠEVŠKYJ.

Київська філія Бібліотека ім. Шевченка

IX Jahrgang. 1900, VI B. B. XXXVIII.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Вийшло 1. (14). VIII. 1900.

Рік IX. Р. 1900 кн. VI. Т. XXXVIII.

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові що два місяці під редакциєю

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN

DER ŠEVČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

REDIGIRT VON

MICHAEL HRUŠEVŚKYJ.

IX Jahrgang. 1900, VI B. B. XXXVIII.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка

[redacted]ковоі Товариства імени Ш[redacted]
під заряд[redacted] К. Беднар[redacted]

Зміст XXXVIII тому.

1. Печатки з околиць Галича, подав Михайло Грушевський (з рисунками) . . . . . с. 1—4
2. *Зносини гетьмана Івана Виговського з Польщею в р. 1657—58, написав Денис Коренець . . с. 1—20
3. *Карпаторуське письменство XVII - XVIII віків, подав Др. Іван Франко, додаток, XII—XXV (кінець) с. 91—162
4. Miscellanea: а) З віденської революциї 1848 року, под. І. К—ий; б) Е. Руліковский — В. Лущкевич (некрольоґічна згадка), под. М. Грушевський . с. 1—4
5. Наукова Хроніка: 1) Огляд часописей за 1899 р. — Часописи видавані на российській Україні . . с. 1—25
2) Огляд західно-европейської літератури по культурній і полїтичній історії, історії літератури й штуки, за 1899 р., подає др. М. Кордуба: III. Середні віки (далї буде) . . . . . с. 26—38
6. Бібліоґрафія (рецензиї й справозданя, зміст на с. 54) с. 1—56
7. Показчик до IX річника (т. XXXIII—XXXVIII) Записок с. 1—12

Реферати призначені на київський археольоґічний з'їзд означені зьвіздкою *).

Inhalt des XXXVIII Bandes.

1. Drei Bleisiegel aus der Umgegend von Halicz (mit Abbildungen), von Michael Hruševśkyj . . S. 1—4
2. *Die Beziehungen des Hetman Ivan Vyhovśkyj zu Polen in den Jahren 1657—8, von Dionys Koreneć . S. 1—20
3. *Das Karpathoruthenische Schriftthum im XVII—XVIII Jahrh., von Dr. Ivan Franko, Beilagen, XII—XXV (Schluss) . . . . . S. 91—162
4. Miscellanea . . . . . S. 1—4
5. Wissenschaftliche Chronik: 1) Übersicht der Zeitschriften für das J. 1899 — Die in der Ukraine herausgegebene Zeitschriften . . . . . S. 1—25
2) Übersicht der wissenschaftlichen Litteratur auf dem Gebiete der politischen, Kultur-, Litteratur- und

Kunstgeschichte im J. 1899, von Dr. M. Korduba:
III. Mittelalter (Fortzetzung folgt) . . . . S. 26—38
6. Bibliographie . . . . . S. 1—56
7. Inhaltverzeichniss des IX Jahrganges der Mittheilungen der Ševčenko-Gesellschaft (B. XXXIII—XXXVIII) . S. 1—12

*) Die für den Kijever Archäologen-Congress bestimmten Referate sind mit einem Sternchen bezeichnet.

Inhalt voriger Bände siehe letzte Seite des Buches.

їх придержувано в Курску поки не приступили до православної церкви. Для історії кріпацтва: Малорусская небальная 1725 г. Къ исторіи крестьянъ — частное письмо 1780 г. Отрывокъ изъ Записокъ бывшаго крѣпостного. Дневникъ Я. Ш. Костенецкаго — се тільки замітки про нього як незвичайно цінний причинок до історії знесеня кріпацтва. „Кіевъ въ сороковыхъ годахъ“ — згадки директора Острожської семинарії Н. Боґатїнова. „Харьковскіе художники первой половины нынѣшняго столѣтія“ — замітки про укр. малярів. Для біоґрафії Шевченка знаходимо тут теж не мало материялу: „Два письма А. В. Марковича: къ Т. Г. Шевченку и П. ~~А.~~ Кулишу“ — причинок до лїтературної історії „Народних оповідань“ Марка Вовчка. „Письма К. И. Гернъ къ Мих. Лазаревскому о Шевченкѣ и Шевченка къ поэту Жуковскому и къ неизвѣстному“. „Свѣдѣніе о неизвѣстныхъ будто-бы про изведеніяхъ Т. Г. Шевченка“, що мають бути власністю Косарьова. Ті поезиї відібрано Шевченкови в часї його заслання в Новопетровській кріпости й віддано Косарьову. „О стихотвореніи Славянамъ“ приписаномъ Т. Г. Шевченку“ — д. Науменко хоче висьвітити, хто був автором згаданого стиха, але се питаннє лишає поки що без відповіди з огляду на се, що д. Стороженко не подав мотивів, чому підсуває Шевченкови його авторство. На се відповідає д. Стороженко в статї: Письмо къ редактору „Кіевской Старины“ о стих. „Славянамъ“. „Къ Шевченковской коллекціи“ — письмо Ю. Сластіона про деякі річи, що заховали сяу ріжних людий від Шевченка. „Письмо А. В. Марковича къ Д. С. Каменецкому 1854“ — про приватні справи й виданнє деяких творів Шевченка, Вовчка й Кулїша. „Къ исторіи „Основы“ — три письма В. Білозерского, редактора „Основи“ до С. Каменецького; під сим самим титулом иньша статя — як відповідь на питаннє чому перестала виходити „Основа“. *О. Ц.*

До української етноґрафії знаходимо небогато — крім двох статий д. Милорадовича й Ленчевського усе иньше — се самі замітки, що хоч мають свою вагу, та все підрядну супроти тамтих.

На першому місцї належить тут безперечно поставити „Замѣтки о малорусской демонологіи“ В. Милорадовича (кн. 8). Д. Милорадович знаний уже дослїдник українського фолькльору, в якому розвиває енерґічну діяльність. Як усї його працї, так і ся визначуєть ся докладним знанєм предмету, вихіснованєм лїтератури, повнотою, ясними і ядерними поглядами. Нова праця його складаєть ся з трьох частин. У першій розбирає він детально народнї погляди на мерців. Він обговорює їх зносини з сим сьвітом, перешкоди, які кладе так самий час, як і знахарі сим зносинам, вказує на шьоди, які мерцї приносять, згадує про їх поживу та про їх відносини до родини і її майна. Загальний висновок із оповідань про мерців такий, що в них, подібно як у похоронних обрядах,

переховали ся старинні загально-людські погляди і повірки про загробне житє, подібне зовсїм до дїйсного. Мерцї жиють так само, як люди, мають ту саму силу, ті самі бажання, чутя й вимоги. Вони лише в дечому відмінні та збільшені фантазією. Погляди сї важні при дослїдах над демонольоґією особливо тому, що мерлець становить основний, первісний тип надприродної демонїчної істоти, на якій побудувала народня уява всї иньші. В другій частинї говорить автор про русалок. Він подає ріжницю між ними і клясичними сіренами, наводить перекази про Мелюзину та жінки-змії, говорить про природу русалок, про їх походженє від топельниць та нехрещених дїтий, про їх вигляд і житє. Із того висновує, що русалки становлять відміну мерцїв. Належить одначе замітити, що материял, зібраний до тепер про русалок дуже скупий, тому й висновки на його підставі не можуть бути остаточні. Цїла карпатська територия, на якій істнує ще дотепер значне число переказів про русалок, не заступлена в тому материялї. Тому належало-б його зібрати і відповідно вихіснувати. В третій частинї говорить автор про чортів, про їх походженє, розмножуванє, вигляд, переміни, про їх здібности, винаходи, договори, житиа, скарби. Згадує також про їх відміни: домовиків, лїсовиків, водяників і огненних зміїв. Із тих переказів виходить, що основою сих демонїчних істот, вилелїяних народньою уявою, був дїйсний чоловік з усїми своїми інстинктами, пристрастями, дїяльністю. Навіть головна прикмета їх — здібність до метаморфоз — приступна людям, відьмам та вовкулакам. Отся праця д. Милорадовича заслугує пильної уваги наших етноґрафів і повинна-б вийти окремою книжкою.

Друга статя, уміщена в сьому річнику К. Ст. се „Похоронные обряды и повѣрья въ Староконст. у. Волынской губ.“, д. Л. Ленчевського. В нїй констатує автор, що давне поганство не викоренило ся доси з народньої памяти, хоч почало переходити у сферу забутя. Погляд народа на смерть, що ходить як жінка і умертвлює людий ріжними способами, зістала ся також таким останком. Одначе разом з тим ширить ся між народом раціоналїзм і між селянами є богато таких, що уважають усе скінченим зі смертию чоловіка. Дальше наводить автор пословицю „крути не верти, треба вмерти“, та ілюструє її загально звісною і розповсюдненою леґендою про бідака та смерть, що навчила його докторувати, через що він розбогатїв, але не послухавши одного наказу смерти, стратив силу лїчити хорих. По сьому описує автор докладно цїлий обряд, звязаний з останнїми хвилями чоловіка і смертию, аж до вложеня його в гріб. Особливу увагу звертає на себе та хвиля, в якій до хорого починають сходити ся кревні, сусїди, куми, та намісь потїшати його, говорять: „Ах, якжеж ви куме почорнїли! Вам бо вже й очи попозападали. Е, е! ви таки вмрете!“ Звичай сей істнує і в нас, а змалю-

вав його незвичайно гарно Л. Мартович в оповіданю „Мужицька смерть“. Цїлий опис обряду дуже старанний і повний, йому належить ся за нього авторови цїлковите признанє. Шкода лише, що він не навів текстів голосїнь по вмерлих, хоч подав для прикладу початок кількох. Голосїнь на Українї дуже богато, тому й варто було-б їх зібраги.

М. Дикоревъ Малорусское слово паляници и греческое πέλανος (кн. 10) — проба паралелїв з української етноґрафії з античною, дуже натягнених. В. Милородовичъ — Къ вопросу о колонизаціи Посулья въ XVI и XVII вѣкахъ (кн. 7): паралелї фолькльорних мотивів Лубенщини з білоруськими; автор бачить тут останки білоруської кольонїзаниї. Украинская дума въ польской литературѣ: Д. О. Третяк, проф. краків. унїверситету, віднайшов у бібліотецї кн. Чарториских у Кракові в рукописи XVII в. пісню п. н. „Duma ukrainna“, яку зі своїми замітками оголосив у варшавськім журналї „Ateneum“. К. Ст. подала переклад думи на російську мову і резюме з уваг д. Третяка. Між иньшим висловив д. Третяк думку, що дума ся вправдї не народня, але займає посереднє становище між штучною й народньою поезиєю з увагина деякі народнї місця в нїй. З тексту думи не виходить одначе нїчого такого, що стверджало би думку д. Третяка і її треба признати твором цїлковито штучним. Старинная коляда. Се гумористична колядка, утворена штучно якимсь невідомим поетом, а може бути перекладена навіть з иньшої мови. Вона взята з паперів Стефана Каролинського, пароха м. Волочиска, Волин. ґуб. Малорусская пѣсня въ изданіи 1794 года. На Потемкинськім празнику, що відбував ся 1791 року в присутности цариці Катерини II відспівано побіч иньших пісень, також видану пізнїйше під таким наголовком: „Малороссійская пѣсня — На бережку у ставка — съ полнымъ хоромъ и со всею вокальною и инструментальною музыкою. Москва, 1794 г. К. Ст. передрукувала тепер отсю пісню, поправивши текст, що був у богатьох місцях попсований, як видно, се одна з найдавнїйше друкованих народнїх пісень.

В відділї „Извѣстій и замѣтокъ“ маємо: Варіантъ пѣсни про дурня. Тут надрукована віршована пісня про дурня Кузмину, взята з паперів Максимовича. До тепер се третїй вариянт віршований, знаний в друку. Прозовий вариянт диви в Етн. Збірнику, т. VI, у відділї „Дурнї“, де вказані також до нього паралелї. Пѣсня изъ крѣпостнаго быта „про галаганцивъ“. Ся пісня надрукована з паперів Гр. II. Ґалаґана, про йогож кріпаків селян. Текст пісні дуже попсований. Колядки на Подоліи. Се скорочений передрук статї надрукованої первісно у „Под. Епар. Вѣдомостяхъ“. Статя не приносить нїчого нового. Народный взглядъ на „нечистую“ женщину.

Тут подав д. Н. Біньковський деякі повірки нашого народа про нечисту женщину (по родинах і в часї періоду). Він порівнав їх із подібними повірками иньших народів на підставі книжки д-ра Площа „Женщина“ і прийшов до висновку, що віру народа про жінку, як про нечисте і шкідливе сотворінє, треба уважати відголосом поглядів, що істнували здавна у старинних і нинїшнїх народів, як диких так і культурних. Закрутки и заломы. Закрутки і заломи роблять вовкулаки і відьми найчастїйше в поли на збіжу, надто в лїсї, садї, городї і т. и. бажаючи ними пошкодити нелюбим собі особам. Від них може згинути по народньому поглядови не лише худобина, але й чоловіи. На щастє, вони не все можуть пошкодити, бо другі знахарі відшептують їх силу на бажанє пошкодованого. У нас роблять закрутки на збіжу тодї, коли йде сьвященник у поле зі сьвяченою водою, але вони мають иньше значінє, бо не дозволюють нїчому лихому причіпати ся до збіжа. Легенды о проф. Боткинѣ. М. К. Васїлєв записав у с. Шебекинї, Курс. ґуб. дві леґенди про відомого російського лїкаря Боткіна. Леґенди пришпилені лише тут до імени лїкаря, бо вони вандрівні, знані також де інде. Перша про те, як Боткін казав свойому помічникови порубати себе, поховати, а по 13 днях відкопати — привязана в Поляків до Твардовского, у Нїмцїв до Фавста. Друга про те, як Боткін перероблював стару бабу на молоду — привязана на Угорській Руси до Христа. Пор. Ет. Збірник, т. III, у відділї „Леґенди“. Там вказана також лїтература предмету. *В. Г.*

З белєтристики занотуємо: Понадъ Днипромъ И. К. Тобилевича-Карпенка Карого (драматичнїи картыны въ 5 одминахъ (кн. 2) — темою драми звичайна у нашого народа пристрасть для еміґрациї — шукати кращу долю на чужинї. Тип такого селянина Павло Серпокрил, а репрезентант ідей автора його син Мирон, що покінчивши висшу рільничу школу вертає в рідне село й при всїх трудних перепонах двигає економічно своїх громадян. Того-ж автора драма: „Пидпанки“ (драма въ 5 діяхъ и 7 одминахъ) образ кріпацької долї зданої на ласку й неласку двірських слуг — заушників панів. „Сава Чалий“ (траґедія въ 5 діяхъ и 7 картынахъ) И. Карпенко-Карого (кн. 8) — герой драми закохавши ся в шляхтянцї Зосї Курчинській зраджує давних своїх товаришів, пристає до кумпанії Потоцького й вкінци гине з рук свого побратима Гната. М. Старицький: „Оборона Буши“ (Историчня картына въ V діяхп и 6-ты одминахъ) (кн. 3) — її основна рецензія подана д. Томашівським у Лїт.-наук. вістнику 1899 р. кн. 12. М. Старицький: „Остання ничъ“, (историчня драма въ 2 картынахъ) — з часів Палїївщини (кн. 10). Того самого автора: „Маруся Богуславка“ (Побытово исторычня драма въ 2 картынахъ) на тему звісної Марусї Богуславки спійманої Татарами в неволю й пі-